

S'altre monument, que té un altre caire, el feren a una part d'es Pla de Vila, aquest Pla que ells, es moros, anomenaven Alhaueth, que enrevolta es port fent un arc davant sa ciutat per sa banda de tramuntana. Té uns quants quilòmetres d'extensió, a's peu d'es vessant de ses muntanyes de s'enfront, per on escorren ses aigües de ses pluges. Això fa que aquest Pla sigui un d'es llocs d'Eivissa de terres més fresques, humides i fèrtils, i que aquestes terres siguin ses millors per a hortar i conrear-hi tota faisó de verdures, hortalisses i fruites. Com així és. Però hi ha una trinxa, sa que arriba a sa vorera de la mar, a sa qual ses aigües es barregen i fan es lloc fangós i pantanós. Aquesta trinxa que, amb uns tres o quatre quilòmetres de fondària i uns vuit a deu d'amplària, va de Talamanca, a llevant, fins a sa carretera de Sant Antoni, cap es ponent, vorejant es port, és sa que avui encara es coneix amb es nom de ses Feixes. I porta aquest nom perquè feixa vol dir hortet. I tota aquesta trinxa és un conjunt d'hortets, petits, separats un de s'altre per una xarxa de séquies que recollint i canalitzant ses aigües sobrants, abans que arribassin a la mar, les aprofitaven per a regar aquestes feixes que un temps, encara no fa mig segle, eren es principal proveïdor de sa vila. I no sols de verdures, fruites i hortalisses, sinó també d'aviram, ous, llet i carn de porc, ja que a cada feixa hi havia es seu corral.

Malhauradament, avui ja resta poca cosa d'aquestes feixes. Ses eixamples desbaratades de sa ciutat, es negocis i ses indústries s'ho van carregant tot. I lo poc que resta, està abandonat, ple d'herbatge, esperant poder-se vendre com a solars per a urbanitzacions.

També es dret foral i es costums són catalans, en bona part. Encara a la pagesia hi ha s'hereuatger, tendent a mantenir sa integritat de sa hisenda. Sa major part de sa qual i sa casa pairal és per a's fill mascle major; la resta, partida en llegendes, p'es altres fills. També hi ha s'estatge, aquest dret especial p'es fills fadrins o impossibilitats, si bé ací no es pot traspasar aquest dret, com pareix que podien fer-ho a Catalunya. I es espolis, o capitulacions que pacten dos jovençans, abans de contreure matrimoni, i que vénen a representar un conjunt de contractes afegits a sa llei de successió familiar. Si bé aquesta darrera llei possiblement no és catalana, sinó típica i fonamentalment eivissenca.

I en quant a costums, n'hi ha prou amb una petita repassada. Es focs i es foguerons de sa vesprada de Sant Joan. Sa capta jovenivola, brulant es corn mari, de porta en porta, d'es dia de Tots Sants, i sa trencada (castanyada, en diuen a Catalunya) d'es vespre, de pinyons, nous, aglans, castanyes, magranes, bunyols i panallets, amb ses corresponents supersticions ambientals referides a sa Diada d'es Morts. Ses remullades d'es dia de Sant Cristòfol i sa creença que aquest sant reclama una víctima, negada, cada any. Ses Caramelles, encara que diferents de ses catalanes, de Pasqua i de Nadal. Es flaons de formatge tendre, ous, sucre i herba sana, de Pasqua. S'esquellada, o beneïda d'es bestiar es dia de

Sant Joan. Es romiatges de Sant Jordi, de Nostra Dona de Jesús, i de Maig, amb ses rifes de flaons i barres de torrons. Finsus a s'enterro de la sardina. Tots, costums ben catalans. Llastimosament desapareguts o camí de desaparèixer.

Com ho són també una col·lecció llarga de refranys, adagis i proverbis que tan abundosament salpisquen sa conversa eivissenca. Molts d'ells es troben ja a «Tirant lo Blanc» d'En Joanot Martorell i En Martí Joan de Galba (1490): Amor que prest és venguda, molt prest és perduda. Tot lo que lluu, no és or. Lo que no voldriu per a vós, no deuriu desijar per altri. Qui sovint en armes va, hi deixa la pell o la hi deixarà. Allà on amor no hi ha, no hi pot haver record. I molts altres; finsus i tot aquell tan conegut que diu: Josep, Joan i ase, n'hi ha un a cada casa.

I ja per acabar i no allargar més, catalanes són bona part de ses rondalles o contarelles; i es vestit vell, inclosa sa barretina; i moltes de ses manifestacions socials, familiars i religioses, com són es festeig pagès, ses noces, es naixements, es enterros, sa fuita voluntària de s'al·lota amb es seu promès; i es contractes d'arrendament de terres entre l'amo i es majoral, i entre es patró de barco i es mariners o pescadors; algunes senzilles, sols de paraula, i altres amb un escurpulsó cerimonial. Encara que no deixen d'haver-hi sovent molts de detalls ben particulars de ses illes; o qui sap si són hereuatge de velles civilitzacions...

Honestament, no es pot dir que aquesta breu relació sigui un assaig antropològic de sa vida d'un poble. Tot lo més, damunt-damunt, és una mostra molt esquifida de com sa vida eivissenca es va anar desenvolupant des d'es temps prehistòrics i un testimoni de com aquesta vida eivissenca fou i encara és catalana de soca a arrel, a partir de l'any 1235. Maldament sa imposició d'es centralisme castellà, a la primeria d'es segle XVII, amb En Felip V, que va esborrar i substituir privilegis, usatges, lleis i costums locals, i va imposar com a oficial sa llengua castellana, obligant es seu ensenyament. Maldament tot això, a Eivissa i a Formentera continuaren parlant es català, aquest català dialectal, una mica vell, una mica pagès i, avui, una bona mica mestallat. Ben entès que no per odi ni rancúnia ni com a resistència a lo castellà, ja que, a dir sa veritat, sa reforma ací va fer més bé que mal i, en certa manera, va afavorir es desenvolupament, en tots es aspectes, de sa vida llastimosa i trista de ses illes; en aquell temps, com sempre, endarrerides i oblidades de tots, mallorquins i catalans (aviat les oblidaren també es castellans), famolenques i reduïdes a un baix nivell llastimós, fins es segle XIX. Si s'ha conservat lo català ha sét amb indiferència, més per peresa que no per altra cosa. Tal vegada perquè eivissencs i formenterers ho portam com hereuatge en sa sang, i no podem renegar de lo nostro.

Avui, Eivissa i Formentera ja no són ses illes oblidades. Avui les coneix tot el món. No es sap si per a bé o per a mal.

JOAN CASTELLÓ GUASCH

Ara i avui

Els nostres ESTATUTS D'AUTONOMIA.

En el problema de les autonomies es veu una tibesa estranya dins alguns sectors que presumien d'autonomistes. Però ara i avui el moviment autonòmic és irreversible.

Es el més just i equitatiu dins l'àmbit cultural que ninguna llengua tenguí l'hegemonia. Per això és fonamental que tant a les nostres ILLES com a tots els PAÏSOS CATALANS sigui el català la llengua oficial, sense que això signifiqui l'exclusió del castellà. Així la nostra llengua i la nostra cultura podran tenir vertadera vitalitat.

Les llengües de la «perifèria» —així les ha anomenat algú, despectivament—, no han d'ésser pur folklore, no han de continuar essent unes pobres ventafocs, menyspreades i arraconades.

L'Estatut de Núria, de l'any 1931, fou aprovat a Catalunya pels Ajuntaments i en el referèndum popular, on sols hi hagué 3.286 vots en contra.

Segons l'esmentat Estatut, el català seria la «llengua oficial» del Principat i correspondria «a la Generalitat la legislació executiva i l'execució directa en l'ensenyament en tots els seus graus i

ordres», i en els principals serveis culturals. Però, tant en l'aspecte lingüístic i cultural com en el tributari i administratiu, les Corts retallaren bastant i feren moltes «salvetats i reserves», no tenint en compte el massiu plebiscit.

A EIVISSA I FORMENTERA hem de saber conèixer els signes dels temps i sintonitzar amb el moviment dels PAÏSOS CATALANS en defensa de l'oficialitat de la nostra llengua i per la implantació de l'ensenyament bàsicament en català, a l'escola, a tots els nivells. Per damunt de tot hem de reivindicar els drets idiomàtics i culturals. Així podrem conservar com cal, la nostra identitat, la nostra personalitat.

Nosaltres i tots els PAÏSOS d'estirp catalana hem de constituir un «front comú» com propugnava l'amic Pep Costa, i així, ben agermanats, assolir les reivindicacions autonòmiques i amb el temps arribar a «una confederació d'Illes, de PAÏSOS CATALANS i de les nacionalitats de l'Estat espanyol.

A.C.